

УДК 811.112.2:378

Н. М. ЛЕНЮК

СУТНІСНІ ОЗНАКИ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Розглянуто результати дослідно-експериментального навчання студентів вищих навчальних закладів технічного напрямку у процесі самостійної роботи з використанням навчально-методичного посібника. Теоретично обґрунтовано і визначено переваги даного посібника щодо підвищення ефективності самостійної позааудиторної роботи студентів технічних спеціальностей з німецької мови. Визначено напрямки, за якими проводяться сучасні дослідження іноземної компетентності як методичної проблеми у процесі самостійної роботи. Описано основні етапи перевірки ефективності методики формування німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей у процесі самостійної роботи.

Ключові слова: іноземна компетентність, німецька мова, самостійна робота, посібник, вищий навчальний заклад.

Н. М. ЛЕНЮК

БАЗОВЫЕ ПРИЗНАКИ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ НЕМЕЦКОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Рассмотрены результаты исследовательско-экспериментального обучения студентов высших учебных заведений технического направления в процессе самостоятельной работы с использованием учебно-методического пособия. Теоретически обоснованы и определены преимущества такого пособия для повышения эффективности самостоятельной внеаудиторной работы студентов технических специальностей по немецкому языку. Определены направления, по которым проводятся современные исследования иноязычной компетентности как методической проблемы в процессе самостоятельной работы. Указаны основные этапы проверки эффективности методики формирования немецкоязычной компетентности студентов технических специальностей в процессе самостоятельной работы.

Ключевые слова: иноязычная компетентность, немецкий язык, самостоятельная работа, пособие, высшее учебное заведение

N. M. LENYUK

ESSENTIAL FEATURES OF METHODOLOGICAL SUPPORT FOR THE FORMATION OF COMPETENCE IN GERMAN IN STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES

The article deals with the results of experimental learning of the students of technical higher educational institutions in the process of autonomous learning, using a study and methodical textbook. The research presents theoretical substantiation to the advantages of such textbook in making autonomous out of class German studies by the students of technical specialties in German language more effective. The article identifies the directions, which modern scientific investigations of foreign language competence as methodical problem in the process of autonomous learning are conducted in.

Keywords: foreign language competence, the German language, autonomous learning, textbook, higher educational institution.

Реалізація принципів Болонської конвенції, зміна освітньої парадигми висувають нові, більш якісні вимоги до вищої школи. Умови утворення єдиного ринку праці в Європі, забезпечення високого рівня підготовки майбутніх фахівців згідно з вимогами світових стандартів, одержання «подвійних» дипломів потребують від фахівця фундаментальної загальної і професійної підготовки, сформованості критичного мислення, володіння комплексом професійних і соціальних компетентностей. У цьому контексті актуальною постає проблема модернізації освітнього процесу, пов'язаного з формуванням німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей [1].

Проблема формування професійної компетентності фахівців різних галузей висвітлена в науковій літературі достатньо. Зокрема, її психологічні аспекти вивчали М. Боршневський, Л. Карамушка, В. Моляко, В. Семиченко, інші аспекти розглянуті у працях Е. Барбіної, О. Заболотської, І. Зязюна, Н. Кичук, Л. Коваль, Л. Петухової. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності досліджували Г. Бородіна, М. Гез, Г. Дементьева, О. Заболотська, І. Зімняя, Г. Китайгородська, Л. Морська, С. Николаєва, Ю. Пассов, О. Тарнопольский, М. Кенал, М. Селс-Мурсія, Д. Хаймс, Савіньйон, Б. Шпіцберг [2].

У центрі уваги багатьох дослідників стоїть питання розробки шляхів удосконалення змісту професійно-орієнтованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців немовних спеціальностей, зокрема: економічних (В. Боршевська, Г. Гринюк, Р. Гришкова, І. Каменська, К. Матвеева, Ю. Семенчук, О. Тарнопольский), військових (Д. Гуляев, О. Колотуша, Ю. Шмідт, Л. Маслак), юридичних (С. Кіржнер, Л. Котлярова, Г. Савченко, А. Посохова), медичних (О. Петрашук, І. Рябцевич), технічних (Д. Бубнова, К. Джандалієва, С. Коломієць, Г. Кравчук), металургійних (І. Ярема), природничих (Н. Микитенко) та ін. Проте проблема формування німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей, зокрема майбутніх ІТ-фахівців, не була предметом спеціальних досліджень.

Рекомендаціями з мовної освіти щодо становлення конкурентоспроможного фахівця у кожній професійній сфері, готового вирішувати виробничі завдання в умовах іншомовної комунікації, передбачено навчання студентів під час аудиторної та позааудиторної самостійної роботи [3]. З кожним роком кількість годин на самостійне опрацювання навчального матеріалу значно зростає. Ця тенденція пов'язана з розподілом навчальних годин курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням» на факультетах, де він викладається як іноземна (німецька) мова для студентів технічних спеціальностей. Відповідно до навчальних планів Херсонського національного технічного університету (ХНТУ) та Чорноморського державного університету (ЧДУ) імені Петра Могили майже 50 % навчальних годин відводиться на самостійну позааудиторну роботу студентів [4, с. 16, 30]. Тому це питання є актуальним в сучасних умовах навчання студентів технічних спеціальностей.

На основі вивчення й узагальнення досвіду викладання німецької мови (німецької) для студентів технічних спеціальностей на I–II курсах у ХНТУ та ЧДУ ім. П. Могили, спостереження за ходом навчального процесу при формуванні німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей у процесі самостійної роботи, аналізу лінгвістичної та методичної літератури з проблеми дослідження, вивчення підручників та методичних посібників, доходимо висновку, що до сьогодні не розроблено науково обґрунтованої методики формування у студентів технічних спеціальностей німецькомовної компетентності у процесі самостійної роботи та її навчально-методичного супроводу.

Мета статті – охарактеризувати експериментальне навчання студентів технічних спеціальностей у процесі самостійної роботи щодо формування німецькомовної компетентності з використанням навчально-методичного посібника «Deutsch für Kybernetiker» на I–II курсах.

Теоретичні положення методики формування німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей у процесі самостійної роботи, розроблені підсистема вправ та навчально-методичний посібник «Deutsch für Kybernetiker» стали підґрунтям для формулювання гіпотези експерименту: запропонована нами методика формування німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей у процесі самостійної роботи, яка ґрунтується на ідеях компетентнісного, рефлексивного, особистісно-діяльнісного,

рівневого підходів, здатна значно підвищити ефективність формування вказаної компетентності майбутніх фахівців.

Навчально-методичний посібник «Deutsch für Kybernetiker», призначений для студентів технічних спеціальностей майбутніх ІТ-фахівців, складається з двох частин. Перша становить собою корективний курс для студентів І-го курсу, друга – професійно спрямоване навчання німецької мови студентів технічних спеціальностей. Корективний курс передбачає навчання фонетики, граматики, лексики німецької мови з використанням автентичних текстів різної тематики: «Die Technische Universität München», «Das Studium und Leben in Deutschland», «Die Industrie in der Ukraine», «Die Industrie der BRD», «Wladimir Iwanowitsch Wernadskyj», «Ukraine und Deutschland». Друга частина спрямована на формування професійної компетентності через заучування спеціальних термінів, мовних кліше, інструкцій та використання їх у ситуаціях комунікативної та фахової спрямованості.

Вказаний посібник розроблено з використанням автентичних неадаптованих матеріалів, при відборі яких враховувалися спеціальність, професійна спрямованість та інтереси студентів. Вправи для формування фонетичної компетентності передбачають: презентацію лексичного матеріалу у писемному мовленні та його семантизацію з опорою на рідну мову; правопис слів з їхнім транскрибуванням та правильною вимовою; запис слів з транскрипції та їх читання.

До основних видів вправ для розвитку лексичної компетентності належать: вправи на ознайомлення, розпізнавання, відтворення лексичних одиниць; визначення походження і значення іншомовних термінів; підбір синонімічних рядів; вживання лексичних одиниць у словосполученнях, реченнях, понадфразових єдностях; здогадка слів за їх першими або останніми літерами; побудова нових слів від базових. До вправ для формування граматичної компетентності відносяться: вправи на трансформацію, підстановку, заповнення пропусків у реченнях, самостійне вживання граматичних структур. Для розвитку усного мовлення використовуємо такі вправи: складання тематичних діалогів з опорою на різні типи запитань (деталізуючі, ключові); продукування тематичних монологів з опорою на слова та словосполучення; драматизація розмови на основі раптового повідомлення; драматизація полілогів на основі перегляду змісту побутової проблемної ситуації, що спонтанно виникла.

Посібник «Deutsch für Kybernetiker» продемонстрував можливий шлях організації навчального процесу, спрямованого на формування професійної німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей засобами самостійної роботи, у ХНТУ та ЧДУ ім. П. Могили.

Експериментальна перевірка ефективності методики формування німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей у процесі самостійної роботи з використанням зазначеного посібника проведена нами відповідно до таких етапів експериментального навчання:

- пошуково-розвідувального, головною метою якого було здійснення передекспериментального анкетування;
- констатувального, на якому проведено передекспериментальний зріз з метою встановлення рівня сформованості німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей І першого курсу;
- формувального, який включав власне експериментальне навчання і складався з двох частин і проміжного зрізу;
- прикінцевого, на якому проведено післяекспериментальний зріз з метою визначення рівня сформованості німецькомовної компетентності учасників експерименту, а також обробка та інтерпретація результатів експериментального навчання.

Експеримент проводився у 2010–2013 навчальному році.

На пошуково-розвідувальному етапі експерименту проведено передекспериментальне анкетування. Перший етап анкетування було спрямовано на визначення студентами ефективності/неефективності наявної методики формування німецькомовної компетентності у процесі самостійної роботи, а другий – викладачами.

Результати показали, що студенти; по-перше, не розуміють чітко зміст самостійної роботи з німецької мови; по-друге, не забезпечені належно навчально-методичними матеріалами; по-третє, не відвідують бібліотеку та лінгафонний кабінет для власного

підвищення рівня володіння німецькомовною компетентністю, працюючи натомість удома за комп'ютером; по-четверте, мають бажання підвищити свій рівень сформованості німецькомовної компетентності, про що свідчить їх активна участь в таких заходах, як вікторини, олімпіади, тижні німецької мови.

За результатами другого етапу анкетування виявлено, що більшість викладачів: володіють правильним уявленням щодо змісту, форм, видів, методів самостійної роботи з німецької мови; вказали на відсутність сучасних методичних рекомендацій та посібників для самостійної роботи студентів технічних спеціальностей; засвідчили наявність застарілого обладнання в лінгафонному кабінеті та потребу у створенні комп'ютерного класу з доступом до інтернету; зауважили на необхідності створення добре організованої позакласної діяльності студентів (гуртків та клубів з німецької мови).

Після передекспериментального анкетування проводився основний експеримент, який складався з констатувального, формувального і прикінцевого етапів.

Експериментальне навчання відбувалося в природних умовах на практичних аудиторних заняттях згідно з розкладом та під час виконання завдань у позааудиторній роботі і здійснювалось за посібником «Deutsch für Kybernetiker».

Розділи останнього розташовані у логічній послідовності, кожен з яких зосереджує увагу на одній темі змістовного модуля. Розділи побудовані за принципом структурної цілісності, що передбачає логічне об'єднання між собою частин:

- лексичний матеріал до теми, комплекс вправ, призначених для введення лексичних одиниць (термінів) і засвоєння їх значень, засвоєння лексичних одиниць та граматичних структур;
- завдання, які орієнтують студента на пошук конкретної інформації у тексті;
- текстовий матеріал, побудований з використанням фахової автентичної літератури від мінімальної до максимальної кількості вжитих у текстах термінологічних одиниць;
- завдання, що вимагають осмислення й відтворення отриманої інформації в ситуації мовлення;
- творчі завдання, які вдосконалюють сформовані мовленнєві вміння використовувати отриману інформацію у професійних ситуаціях.

Для досягнення поставлених цілей передбачено зіставлення двох варіантів методики: експериментальної та загальноприйнятої (традиційної). Проведення експерименту було розпочато із передекспериментального зрізу німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей засобами самостійної роботи. Завдання склалися з укладеними навчальними комунікативними ситуаціями згідно з вимогами робочої програми дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням німецька» [4].

На виконання зазначеного зрізу відводилося 2 академічні години. Після проведення передекспериментального зрізу виявлено, що у студентів виникають труднощі зі сприйманням запропонованого тексту на слух, який було побудовано загалом на знайомому мовному матеріалі і тривалість якого становила не більше 5 хвилин. Під час виконання завдань студенти припускалися деяких граматичних помилок, сплутували використання часів німецької мови, показали невисокий рівень словникового запасу, використовували у відповідях прості лексичні одиниці та граматичні структури. Упродовж проведення зрізу викладач надавав студентам рекомендації щодо виконання завдань.

У результаті проведеного зрізу встановлено, що сформованість німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей перебуває на середньому та низькому рівнях. Отже, вона сформована недостатньо. В зв'язку з цим нами була розроблена методика формування німецькомовної компетентності засобами самостійної роботи студентів.

Завдання післяекспериментального зрізу були сформульовані на основі посібника «Deutsch für Kybernetiker». Після проведення зрізу виявлено, що переважна більшість студентів не мала значних труднощів як зі сприйманням аудіотексту на слух, так і з його читанням. Виконуючи завдання, майбутні фахівці показали вміння користуватися граматичними структурами, продемонстрували високий рівень словникового запасу, використовуючи у відповідях професійні терміни, лексичні одиниці зі спеціальності. Запропоновані завдання дали змогу активізувати лексичні навички, перевести словниковий запас студентів із пасивного в

активний. Упродовж проведення зрізу в студентів не було потреби в консультації викладача щодо виконання вправ.

Показником результативності навчання стало значне підвищення рівня сформованості німецькомовної компетентності у студентів експериментальної групи (ЕГ) порівняно зі студентами контрольної групи (КГ). Так, у КГ (високий рівень – 6,8 %, достатній – 26,25 %, середній – 31,17 %, низький – 35,17 %) студенти набули більш високих результатів порівняно зі студентами ЕГ (високий рівень – 11,02 %, достатній – 39,83 %, середній – 29,66 %, низький – 19,46 %).

У результаті проведеного зрізу з'ясовано, що рівень сформованості німецькомовної компетентності студентів є високим і достатнім. Лише незначної кількості студентів ця компетентність опинилася на низькому рівні. Отже, рівень німецькомовної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей зріс у них підвищився інтерес до вивчення німецької мови і цьому сприяло використання розробленої нами методики формування німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей у процесі самостійної роботи.

Експериментальне навчання дозволяє стверджувати, що навчально-методичний посібник «Deutsch für Kybernetiker» доцільно використовувати в аудиторній та позааудиторній роботі з німецької мови для формування у студентів технічних спеціальностей (ІТ-фахівців) німецькомовної компетентності у процесі самостійної роботи.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у створенні електронного підручника щодо формування німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей з використанням посібника «Deutsch für Kybernetiker» на заняттях з німецької мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / пер. з англ. О. М. Шерстюк; наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Бондар Л. А. Теоретико-методологічні засади інтеграції навчально-пізнавальної та самоосвітньої діяльності студентів: монографія / Л. А. Бондар. – К.: Педагогічна думка, 2013. – 336 с.
3. Методика преподавания иностранных языков: общий курс: учеб. пособие / М. А. Ариян, М. А. Измайлов, О. Г. Оберемко, А. Н. Шапов ; под ред. А. Н. Шамова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: АСТ МОСКВА; Восток – Запад, 2008. – 253 с.
4. Робоча програма з дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (німецька)» / упоряд. О. Подвойською. – Херсон: 2008.